

Η εξουσία φθίνει,

Το «μπικ μπανγκ» του Κώστα Λαλιώτη, το άρθρο με τις θέσεις του για το σήμερα και το αύριο της πολιτικής, έκανε έντονη αίσθηση - όπως άλλωστε αναμενόταν - από το πρώτο κιόλας μέρος του που δημοσιεύτηκε χθες στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία». Εκεί το μέλος του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ, με ωμή ειλικρίνεια και ασυνήθιστη για νέο πολιτικό διεισδυτικότητα, δέχτηκε ότι η πολιτική σήμερα παντού - και στην Ελλάδα - βρίσκεται σε αδιέξοδο, σε κρίση και παρακμή και ότι η παλιά πολιτική τάξη είναι «μαυσωλείο» που συντηρείται από τη δύναμη της αδράνειας. Δικαιολόγησε την αποστασιοποίηση των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων από την πολιτική και την αμφισβήτησή τους απέναντι στους πολιτικούς, ιδέες και αξίες. Επισήμανε την ανάγκη να αναλάβουν και πάλι οι πολιτικοί τις ευθύνες τους και να αποκτήσει και πάλι η πολιτική όραμα και ουσία. Και υπογράμμισε ότι τα κόμματα οφείλουν να καταλάβουν πως σήμερα όποιος εθελουφλεί, αυτοκτονεί ή άθελα του δολοφονεί θεσμούς, ιδέες και αξίες. Στο δεύτερο μέρος του άρθρου, που δημοσιεύουμε σήμερα, ο Κώστας Λαλιώτης καυτηριάζει την «κομματοκρατία», όπως χαρακτηρίζει τη συντηρητικά οργανωμένη επαγγελματική λειτουργία της πολιτικής και των πολιτικών. Αναφέρεται στο «πολιτικό χρήμα», το χρήμα εκείνο που διαφθείρει την πολιτική και τους ανθρώπους της. Και διακρίνει την αναγκαία και σωστή ενημερωτική λειτουργία των ΜΜΕ από τη χρησιμοποίησή τους εκείνη και την επιβολή τους επί των ανθρώπων δεκτών με τρόπο ώστε ο συνδυασμός αυτός των ΜΜΕ και του «πολιτικού χρήματος» να αναδεικνύει ένα νέο «δίδυμο εξουσίας», που μπορεί να ζημιώσει τελικά την πολιτική και τη δημοκρατία.

Η κομματοκρατία

Μετά από όλες τις προηγούμενες περιγραφές, μπορούμε να βγάλουμε ορισμένα συμπεράσματα.

Είναι κατανοητή πια η ταραχή και η αμηχανία, η άγνοια και η αφασία των πολιτικών γι' αυτά που φεύγουν και γι' αυτά που έρχονται. Σε μια εποχή «εφημερων φρονημάτων», μπορούμε να καταλάβουμε την έλλειψη σταθερών συναιρέσεων. Μπορούμε να προβλέψουμε την αυξανόμενη διαπραγματευτική δύναμη των μειοψηφιών. Μπορούμε να κατανοήσουμε την αδυναμία και την ομηρία ετοιμόροπων και μεταλλάσσόμενων πλειοψηφιών. Μπορούμε να καταλάβουμε τις εγγενείς αδυναμίες και την καθήλωσή των κυβερνήσεων. Μπορούμε να ερμηνεύσουμε τα όρια των χαρακτηριστικών ηγεσιών και την αποδρομή τους από τα πολιτικά στερεώματα των χωρών τους.

Μπορούμε να καταλάβουμε την ανία, τη μελαγχολία αλλά κυρίως την αγωνία των πολιτών για το παρόν και το μέλλον της πολιτικής, για το παρόν και το μέλλον της Δημοκρατίας, για την πορεία των χωρών και των κοινωνιών μας.

Μπορούμε να προβληματιστούμε γιατί ένα σημαντικό ποσοστό πολιτών έχουν επιλέξει συνειδητά σαν όπλο τους την απουσία, τη σιωπή, την αποχή. Η στάση τους δεν κρίβει μόνο μια άρνηση για τη συλλογική δράση. Η αποχή από τις εκλογές, η αναζήτηση του ΑΛΛΟΥ και η απόσταση των πολιτών από το πολιτικό και το κοινωνικό γίνεσθαι, αν και ποικίλλει από χώρα σε χώρα, εκφράζει μια συνείδηση, μια νοοτροπία με νέες αξιολογήσεις για τη ζωή. Αυτές οι υπαρκτές τάσεις και στάσεις των πολιτών αποτελούν προειδοποιητικά μηνύματά τους και έχουν πολλούς αποδέκτες. Είναι σήματα κινδύνου, είναι τα SOS της Δημοκρατίας.

Σε όλες τις χώρες της Δύσης και κυρίως της Ευρώπης έχει καταγγελθεί, τότε ανοικτά και κραυγαλέα, τότε συγκαλυμμένα και τότε υπαινικτικά, η ΚΟΜΜΑΤΟΚΡΑΤΙΑ σαν το «AIDS της πολιτικής». Σαν ένας «ιστός αράχης» για τη Δημοκρατία, σαν ένας «βιότοπος» φαυλότητας, μετριότητας όπου οι ικανοί, άξιοι και ηθικοί και ιδεολόγοι συνυπάρχουν με ανίκανους, πολιτικάντηδες, με τυχοδιώκτες και τυχάρπαστους μεσολαβητές.

Μέχρι πριν από ορισμένα χρόνια, η κριτική και η άρνηση στην κομματοκρατία αποτελούσε ένα λανθάνον αίσθημα, μια έρπουσα άποψη. Όμως στην Ιταλία, στη Γερμανία, στη Γαλλία,

ΤΟ 2ο ΑΡΘΡΟ ΘΕΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΑΥΡΙΟ

στην Ισπανία, όπως και στη χώρα μας, καθώς και σε όλες τις χώρες, δεν υπάρχουν μόνο οι ι-διότητες κραυγές των λαϊκιστών και ακροδεξιών. Εγκαιρα εδώ και πολύ καιρό έχουν συνενώσει τις φωνές και την απελασία τους, τις αγωνίες και τις ελπίδες τους πολιτειακοί παράγοντες, αφυπνισμένοι πολιτικοί, έγκυροι σχολιαστές και αρθρογράφοι, επιστήμονες, δημόσιοι λειτουργοί. Οι μέχρι τώρα «εν οίκω» κριτικές έχουν φροντώσει και έχουν γίνει «εν δήμω» κραυγές. Σήμερα δυστυχώς όλοι αυτοί αποτελούν οριακές, αλλά πρωτοπόρες αντιπολιτεύσεις. Ενα είδος εσωθεσμικών οάσεων, που όμως αρκετές φορές βρίσκονται παγιδευμένες και ακάλυπτες σε ένα χώρο, που βάλλεται από παντού κι από πολλούς.

Εντύπωση και έκπληξη είχαν και έχουν προκαλέσει τα τελευταία χρόνια οι αιρετικές και θαρραλέες πρωτοβουλίες ορισμένων παραγόντων της πολιτικής ζωής. Ενδεικτικά αναφέρω τον ιδιόρρυθμο πρόεδρο Κοσίγκο στην Ιταλία και τον πρόεδρο Βάιτσεκερ στη Γερμανία. Ο Βάιτσεκερ ξιφουλκεί και καταθέτει τις απόψεις του σε βιβλίο. Λέει ότι, «το κράτος Δικαίου έχει υποκατασταθεί από το κομματικό κράτος» και «το κράτος -και μαζί του ένα μεγάλο μέρος των θεσμών του- λειτουργεί ως ιδιοκτησία των κομμάτων. Προσβλέπουν στη διοίκηση, την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τα δικαστήρια και τους οργανισμούς κοινής ωφέλειας σαν να ήταν λάφυρά τους».

Οι συλλογικοί εκφραστές της κομματοκρατίας, κόμματα και η πλειοψηφία των πολιτικών δυστυχώς, είτε σιωπούν είτε ψελλίζουν είτε σφουρίζουν αδιάφορα. **Δυστυχώς δεν μπορούν να αμυνθούν γιατί η υπεράσπιση απαιτεί αλήθειες, υπερβάσεις και ανατροπές.** Δυστυχώς τα κόμματα φαίνεται να έχουν αποξενωθεί βαθμιαία από τις ιδέες. Και τα προγράμματα, από σοβαρούς ανιδιοτελείς και νέους ανθρώπους, από ανθρώπους που θέλουν να δώσουν και όχι να πάρουν. Δυστυχώς εμφανίζονται να έχουν σαν πρώτο μέλημα τη συντήρηση και την αναπαραγωγή τους, μέσα από πελατειακές σχέσεις καθώς τη συμμετοχή τους στην κυβερνητική διαχείριση. **Δυστυχώς τα κόμματα καταγράφονται πια ως ιδιότυπα επαγγελματικά δίκτυα, όπου οι εκπρόσωποί τους ζεινώνται και διανέμουν αξιώματα, πόρους και εξουσίες σε τοπικό, κοινωνικό, πολιτικό και κρατικό επίπεδο.** Δεν είναι τυχαίο, ότι οι αντιθέσεις και οι συγκρούσεις μέσα στα κομματικά συναρτάνται πιο πολύ με τη διεκδίκηση και την επιβολή κυρίαρχων ρόλων και την ικανοποίηση μεταυδοξιών των πολιτικών και λιγότερο με τις ιδέες, τα προγράμματα και τις κοινωνικές ευαισθησίες.

Η αίσθηση ότι η πολιτική είναι επάγγελμα και όχι λειτουργία, ότι οι πολιτικοί είναι επαγγελματίες και όχι λειτουργοί, συμπαρασύρει και όλους τους άλλους θεσμικούς συλλογικούς συμμετοχής και έκφρασης σε ένα ναδίρ. Δυστυχώς οι υπαρκτές και ευαρίθμες εξαιρέσεις δεν ανατρέφουν τον κανόνα. Αντιθέτως μέσα από τη συνύπαρξή τους θεωρούνται ως εξαιρέσεις που συγκαλύπτουν και επιβεβαιώνουν τον κανόνα, που λειτουργούν με τον ένα και τον άλλο τρόπο ως άλλοθι.

Επίσης η αίσθηση ότι τα κόμματα δεν είναι πια φορείς ιδεών, αναζητήσεων και προτάσεων, φορείς ηθικής, ειλικρίνειας και συλλογικότητας, γίνεται κυρίαρχη. Όλοι έχουν την εντύπωση ότι τα κόμματα πελαγοδρομούν από ναδίρ σε ναδίρ μιας και διευθύνονται και καθοδηγούνται ανταρχικά είτε από αρχηγούς είτε από κομματικές γραφειοκρατίες και ολιγαρχίες. Τα κόμματα δίνουν την εικόνα μιας «κλειστής στοάς» ενός χώρου από μύστες και μη μνημόνες όπου οι κανόνες της αξιολόγησης και της ανέλιξης στηρίζονται σε κώδικες συνώνυμου με την οικογενειοκρατία και την αυλοκρατία, το νεποτισμό και το φατριασμό, την αναξιοκρατία και τον ωφελισμό.

Στις τρεις τελευταίες 10ετίες μετά το '60 γεννήθηκαν μεγάλα κινήματα με ατελεθροτικά και δημοκρατικά μηνύματα, εξεγέρσεις και επαναστάσεις των μεταπολεμικών γενιών, πολιτισμικά ρεύματα, κινήματα κοινωνικής κριτικής και αλληλεγγύης, κινήματα ειρήνης και οικολογικής αφύπνισης. Αυτή η διαχρονική, πότε αρνητική και πότε δημιουργική, αμφισβήτηση σε όλες τις εκφάνσεις της είχε ένα διαρκή συμπροσδιορισμό με μια Δημοκρατική και Σοσιαλιστική Αριστερά. Μια μαχόμενη Αριστερά με οράματα, με ομνιστικό, προοδευτικό και δημοκρατικό προσανατολισμό.

Στις μέρες μας η έκρηξη και η αμφισβήτηση τροποδοτούνται από ακραίους χώρους της Δεξιάς είτε από τα ρατσιστικά κινήματα, τα νεοφασιστικά και τα ακροδεξιά κόμματα, είτε από τα ιδιόμορφα τοπικιστικά και τα αυτονομιστικά κινήματα. Ετσι παρατηρούμε μια αντίστροφη κίνηση, μια αλληλοδιαδοχή, μια παλινόρροια με την πλημμυρίδα και την άμπαση. Σε πολλές χώρες η Δημοκρατική και Σοσιαλιστική Αριστερά έχει ηττηθεί και αναδιπλωθεί. Αμύνεται, απολογείται και ψάχνεται. Υποχωρεί αλλά προσπαθεί να αναγεννηθεί και να επιτεθεί. Η Δεξιά επιστρέφει στον πολιτικό και τον κοινωνικό συντηρητισμό της. Αποκτά πιο παραδοσιακές εκφράσεις και αυξάνει την επιρροή της. Η παλιά φιλελεύθερη Κεντροδεξιά είτε μετέωρη είτε διατηρεί μια ανεκτική στάση είτε υπέρ-προσδιορίζεται πολιτικά και ιδεολογικά από τα άκρα δεξιά.

Ο Λεπέν, ο Μπόσι, ο Γερμανός Σενχούχμπερ είναι η αρχή. Εκπροσωπούν μια δύναμη απειλής και βαρβαρότητας, που μπορεί να απλωθεί παντού. Εκφράζουν ρεύματα γήινα, με ισχυρές διαταξικές κοινωνικές αναφορές, με πολιτικούς και ιστορικούς αταβισμούς. Είναι τα ρεϊ-

Η ΣΧΕΣΗ της πολιτικής με το χρήμα μπορεί να είναι διαφανής και έντιμη, μπορεί όμως και να σκιάζεται από σκάνδαλα, σκαστά ή εμφανιζόμενα ως τέτοια

ματα, που δίνουν φωνή και πρόσωπο σε βιώματα και σε αισθήματα, σε προκαταλήψεις, σε φόβους και αιτήματα ανθρώπων, πολιτών και κυρίως νέων, που έχουν γυρίσει την πλάτη τους στην παραδοσιακή πολιτική και στα παραδοσιακά κόμματα. Είναι ρεύματα που δίνουν φωνή και πρόσωπο σε άνεργους, σε περιθωριοποιημένους, σε εργαζόμενους, σε νεόπτωχους, σε φοβισμένους και πνιγμένους νοικοκυραίους, σε νέους και δυναμικούς επιχειρηματίες. Όλα αυτά τα τόσο αντιφατικά στοιχεία συνιστούν την πυρηνική γύμωση αυτών των κινήματων. **Η έννοια της «καθαρότητας», αν και βρέθηκε για 10ετίες εξορισμένη και «εν υπνώσει», έχει μπει στην ημερησία διάταξη.** Η «καθαρότητα» με την εθνικιστική, τη φυλετική, τη θρησκευτική, την πολιτισμική και την κοινωνική της εκδοχή ανοίγει τους ασκούς του Αιδίου, σε όλες τις χώρες, σε όλες τις κοινωνίες, σε όλες τις περιοχές, σε όλες τις πόλεις.

Επίσης, τα «μονοθεματικά» κινήματα καθώς και οι υστερίες του «πολιτικού ορθού» όπως έχουν εξελιχθεί κυρίως στην Αμερική σαν μαζικό φαινόμενο, φέρνουν μαζί τους νέα δόγματα, νέες δοξασίες, νέες διακρίσεις. Μπορούν να εκκολάψουν και να νομομοποιήσουν ένα σκοταδιστικό, ανταρχικό και ολοκληρωτικό πνεύμα στην πολιτική, στην ιδεολογία, στην Τέχνη, στα κόμματα. Αυτό το παρδοξο φαινόμενο θυμίζει μια επικίνδυνη επιστροφή στο μακαρθισμό. Δυστυχώς στις μέρες μας αρκετές φορές φοράει μια αριστερή λεοντή.

★★★

Σίγουρα τα άνθη του κακού φυτρώνουν γιατί υπάρχει γόνιμο έδαφος, υπάρχουν συνθήκες πρόσφορες. Γεννούνται και αναπτύσσονται μέσα σε μια τριπλή κρίση: Μια παρατεταμένη οικονομική κρίση με θεματικές και τραγικές κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες. Μια κρίση ιδεών, αξιών και κωδίκων επικοινωνίας. Μια κρίση και μια χρεοκοπία των θεσμών και των συμβόλων της βιομηχανικής επανάστασης και της ψυχροπολεμικής εποχής. Έχουν βρεθεί «εν ψκώ» και «εν αναμονή» κοινωνικές δυνάμεις που πλήττονται και φοβούνται, αγανακτούν και εξεγείρονται εναν-

τίον του παραδοσιακού πολιτικού συστήματος. Ενα σύστημα που φαίνεται να βυθίζεται μέσα στην ανυποληψία, στη φθορά, και στη διαφθορά. Ενα πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό κατεστημένο, που υπάρχει και αναπαράγεται με βάση την αλληλεγγύη μιας παράξενης συντηρίας και τη λογική ενός κλειστού κυκλώματος.

Αυτά τα αποδιάρθρωτικά κινήματα βρίσκονται ως προς το περιεχόμενο και ως προς το ύψος τους στον αντίποδα του ρεύματος της αποχής, της αναμονής και της σιωπής. Είναι απαιτητικά, θορυβώδη, και δυναμικά. Δημιουργούν γεγονότα και καταστάσεις με την κινητοποίηση μειοψηφιών που όλο και αυξάνονται.

Όλοι αυτοί μπορεί να μην έχουν ή να μην ασχολούνται με ολοκληρωμένες προτάσεις, αλλά ξέρουν τι δεν θέλουν. Αρνούνται το παραδοσιακό status quo, επιδιώκουν να δημιουργήσουν ροπή και μετά να ανατρέψουν το παραδοσιακό πολιτικό σκηνικό και τις εγγυήτριες δυνάμεις του.

Το πολιτικό χρήμα

Αξίζει να αρχίσουμε από μια φράση ιστορική, από έναν αφορισμό. Η εξουσία διαφθείρει τις ιδέες και τους πολιτικούς, το χρήμα διαφθείρει τις ψυχές και τους ανθρώπους. Ζούμε σε κοινωνίες ανθρώπων και όχι σε κοινωνίες αγέλων. Η πολιτική, είτε στη νομοθετική είτε στην εκτελεστική είτε στην κοινωνική της έκφραση, είναι πάντα μια μορφή ισχυρής εξουσίας. Η πολιτική και είναι και συμβολίζει μια εξουσία παρεμβατική, ρυθμιστική και αποφασιστική. Δεν είναι ποτέ ουδέτερη και άχρωμη. Ζούμε σε μια εποχή στην οποία η απόφαση, η ρύθμιση, η πληροφορία, όπως και η καταγγελία και η σιωπή, μπορούν να αναχθούν σε συμφορές.

Είναι γεγονός ότι η πολιτική και οι πολιτικοί, οι κυβερνήσεις και τα κόμματα βρίσκονται σε μια μοιραία συνάρτηση και πολλές φορές σε μια μοιραία εξάρτηση με το χρήμα. Οι κυβερνήσεις και τα κόμματα διαχειρίζονται χρήματα του Δημοσίου. Θα κάνω μια ενδεικτική αναφορά. Όταν νομοθετούν, όταν αποφασίζουν, όταν συμφωνούν, όταν δεν ελέγχουν, αλλά σιωπηρά ανέχονται την ανάθεση μεγάλων έργων, τη συρρίκνωση και την εκποίηση κερδοφόρων μονάδων του Δημοσίου, την εκχώρηση ραδιοτηλεοπτικών συχνοτήτων, τα θαλασσοδάνεια των Τραπεζών, τις αλλαγές στις προμήθειες γης, τις αδιαφανείς διαδικασίες στις προμήθειες υλικού, στον εκσυγχρονισμό στην ανάθεση των έργων των δημοσίων οργανισμών, στον προγραμματισμό αγοράς των οπλικών συστημάτων κ.λπ. ξεφεύγουν από την ουδέτερη και αγνή περιοχή των ιδεών και των αρχών και μπαίνουν στο ναρκοπέδιο των μεγάλων και των μικρών συμφερόντων.

Υπάρχουν έλεγχοι, αποφάσεις, διαμαρτυρίες ή ακόμα ανοχές και σιωπές, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ανάγονται σε χρήμα και σε συμφέροντα. Είναι το λεγόμενο **πολιτικό χρήμα**. Το χρήμα που γεννιέται με τις πολιτικές επιλογές. Το χρήμα που αγκαλιάζει θανάτωση την πολιτική και τους ανθρώπους της. Κατά συνέπεια υπάρχει για την πολιτική και τους πολιτικούς ένα τεράστιο πεδίο προκλήσεων και πειρασμών, ευκαιριών και δυνατοτήτων. Θα ήταν ίσως εύκολο να αντιμετωπίσει κανείς αυτή τη δοκιμασία μόνον με τη δική του εντιμότητα, το δικό του ήθος, τη δική του αξιοπρέπεια. Όμως η προσωπική ακεραιότητα είναι κρίσιμη, αλλά έχει τα όριά της, όπως και η συλλογική απάντηση στις «σειρήνες».

Δυστυχώς, το χρήμα αποτελεί μια από τις βασικές, «πρώτες ύλες» για την κατοχύρωση και την αναπαραγωγή του Status των πολιτικών, αλλά και της πολιτικής παρουσίας και της εκλογικής απήχησης των κομμάτων. Γιατί όλα αυτά απαιτούν προϋπολογισμούς, κονδύλια, έξοδα, προβολή, διασυνδέσεις. Το πολιτικό χρήμα ακολουθεί μια δική του διαδρομή. Έχει τις πηγές του, τους τρόπους παραγωγής του, το δίκτυο της και διανομής του. Έχει τις μεθόδους ανακύκλωσης και νομομοποίησής του, έχει τους ανθρώπους του, τους φυσικούς και ηθικούς αυτούργους.

Ακριβώς εδώ βρίσκεται ο κόμπος, ο «Γόρδιος Δεσμός» αυτής της παράταιρης σχέσης της πολιτικής με το χρήμα. Αυτή η σχέση μπορεί να είναι διαφανής και δίκαιη, καθαρή και έντιμη. Μπορεί όμως να σκιάζεται ή να στυγματίζεται από συναλλαγές, δοσοληψίες, συμφωνίες ή άγραφους νόμους, από σκαστά και αυταπόδεικτα «σκάνδαλα», από άλλα που βαφτίζονται «σκάνδαλα» και από άλλα που ορίζονται κατ' ευφημισμό ως «υποθέσεις». Σε όλες τις χώρες, σε Ανατολή και Δύση, από καιρό σε καιρό, συγκλονίζονται τα θεμέλια της πολιτικής, της δημοκρατίας και των κομμάτων. Το χειρότερο όμως είναι ότι το «σύνδρομο της

το χρήμα διαφθείρει

συναλλαγής». απλώνεται σαν ένα σαράκι παντού στη διοίκηση, στους δήμους, τους συνεταιρισμούς, σε όλους τους κοινωνικούς αρμούς. Μετεξελίσσεται σε μια κοινωνική παθολογία, που ζητεί την ανοχή και τη συνενοχή της κοινωνικής πλειοψηφίας.

Το «πολιτικό χρήμα» έχει έναν διπλό σκοπό. Να συσσωρευτεί χρήματα-κέρδη με άνομο τρόπο στις επιχειρήσεις και τους μεσάζοντες και να αναπαράγεται με ακριβοληρωμένους τρόπους την εξουσία για μια μερίδα πολιτικών

ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ μας έχει αναδειχτεί ένα νέο δίδυμο εξουσίας, τα ΜΜΕ και το χρήμα

και για ορισμένα κόμματα. Γι' αυτή τη «χημική ένωση» πολλές φορές για το ρόλο του καταλύτη χρησιμοποιούνται ορισμένα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης με την ισχύ τους. Ετσι οι «ροές του χρήματος», «οι ροές της χειραγωγημένης πληροφόρησης και της παραπληροφόρησης, της σκανδαλοθηρίας και της σιωπής», οι «ροές της εξουσίας» έχουν τις δικές τους συσχετίσεις και τις δικές τους συγκολλητικές ύλες.

Οι πηγές, οι ροές, οι χρήσεις και οι σκοποί του «πολιτικού χρήματος» δημιουργούν έναν φαύλο κύκλο, έναν αδιάφανο ιστό, με κλειστά κυκλώματα ανάμεσα στην πολιτική και τα οικονομικά συμφέροντα. Διαμορφώνουν προνομιακές και εκλεκτικές σχέσεις, αιμομικτικές και ολέθριες σχέσεις ανάμεσα στους πολιτικούς και τους επιχειρηματίες. Ομως αυτές οι συναλλακτικές σχέσεις δεν είναι μόνο ειδικές σχέσεις υποστήριξης, προστασίας και αλληλεγγύης από κάποιους προς κάποιους, αλλά ειδικές σχέσεις υποταγής, υποτέλειας και εξάρτησης. Είναι ειδικές σχέσεις, που ανατρέπουν τον ελεύθερο και υγιή ανταγωνισμό και αλλοιώνουν τις κλασικές οριοθετήσεις και τις αυτόνομες σχέσεις στο πεδίο της πολιτικής, της οικονομίας, του κράτους και της κοινωνίας. Ετσι διαβρώνονται οι θεσμοί και παραβιάζονται οι κανόνες μιας ανοιχτής δημοκρατίας. Είναι σαν να παίζει κανείς πόκερ με σημαδεμένα χαρτιά ή να δίνει έναν αγώνα ποδοσφαίρου ή μάσκει με μεροληπτικούς και στημένους διαιτητές.

Εκτός όμως από την έννοια του «πολιτικού χρήματος», υπάρχει και η έννοια του «χρήματος αλληλεγγύης και συμπαράστασης». Και αυτό οδηγεί την πολιτική, τα κόμματα και τους πολιτικούς σε εξαρτημένες και δορυφορικές τροχιές. Έχει αποκαλυφθεί τελευταία και επισημως, πια, η διακίνηση τεράστιων ποσών από τη Σοβιετική Ένωση και άλλες χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» προς τα κομμουνιστικά κόμματα της Δύσης, όπως και η αποστολή χρηματικών αποστολών από τη CIA προς συντηρητικά κόμματα και οργανώσεις.

Ολέθρια σχέση

Την ίδια συνταγή και τους ίδιους δρόμους έχουν ακολουθήσει και ακολουθούν η Καθολική Εκκλησία, ορισμένες ισλαμικές χώρες και ακροδεξιές διεθνείς οργανώσεις. Ακόμη, οφείλουμε να προχωρήσουμε με περισσότερο θάρρος στις σκοτεινές αλληλοεπικαλύψεις και εξαρτήσεις ορισμένων εκπροσώπων της πολιτικής και της διοίκησης από το «βρώμικο» ή το «ξεπλυμένο» χρήμα είτε των διεθνών είτε των εθνικών είτε των τοπικών μαφιών. Η διάβρωση και η διαφθορά του πολιτικού συστήματος στην Ιταλία αποτελεί ένα εφιαλτικό παράδειγμα. Δυστυχώς, όμως, αυτός ο φαύλος κύκλος, σε άλλες κλίμακες, υπάρχει σε πολλές χώρες.

Δεν είναι τυχαίο που η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει ασχοληθεί συστηματικά, έχει αναλύσει και έχει επεξεργαστεί συγκεκριμένες οδηγίες για τον κίνδυνο του «βρώμικου και του ξεπλυμένου χρήματος», γιατί είναι μια βόμβα στα θεμέλια των δημοκρατικών θεσμών.

Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι ο ετήσιος τζίρος από το εμπόριο των ναρκωτικών σε παγκόσμια κλίμακα φθάνει τα 400 δισ. δολάρια και στην Ελλάδα ανέρχεται στα 300 δισ. δραχμές.

Για το φαινόμενο του «πολιτικού χρήματος» και του «βρώμικου χρήματος», έχω μιλήσει δημόσια πριν από 5 περίπου χρόνια. Προσπάθησα να χτυπήσω, όπως και άλλοι, την καμπίνα. Οφείλω εδώ να κάνω ειδική μνεία στον καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Τσουκαλά, ο οποίος έχει κάνει, αρκετά χρόνια πριν, μια οξυδερκέστατη και εμπειροταγμένη ανάλυση για το «πολιτικό χρήμα». Τα 1988-89, μαζί με τις αναφορές μου για τον επαπειλούμενο κίνδυνο του πολιτικού χρήματος και του βρώμικου χρήματος, είχα τονίσει ότι είναι εύκολο να κομματικο-

ποιήσεις το ήθος της πολιτικής. Είναι, όμως, δύσκολο ή ίσως και ακατόρθωτο να ηθικοποιήσεις απολύτως την πολιτική.

Δυστυχώς, μέσα στην παράκρουση εκείνης της εποχής αλλά και την τωρινή, οι νηφάλιες και οι ουσιαστικά κριτικές επιστημονικές, αποτελούσαν «φωνές βοώντων εν τη ερήμω». Τότε βεβαίως είχαν βγει παγανιά, με κομματικό φανατισμό, παραταξιακό πάθος και μικρονοϊκούς προσωπικούς μικροπολογισμούς, τόσο οι δεξιοί, σαν «αρχάγγελοι της κάθαρσης» με τις ρομφαίες, τους όσο και οι αφελείς ροβεσπιέροι της Αριστεράς σαν μικροί κομπάρσοι σε εποχιακές παραστάσεις. Τότε η υποκρισία, ο κνησιμός και η ιδιοτέλεια είχαν φτάσει στο αποκορύφωμά τους.

Η Ελλάδα δεν μπορεί να ξεφύγει από τη μοιραία συνάντηση της πολιτικής με το χρήμα. Αυτή η «ολέθρια σχέση» έχει αποκαλυφθεί περίτρανα κατά τη νεοφιλελεύθερη κυβερνητική θητεία της Ν.Δ. με τα σκάνδαλα και τις χαριστικές συμβάσεις τους, τις αδιαφανείς και προκλητικές αποφάσεις τους. Οι «αρχάγγελοι» της Ν.Δ. έχουν ανακαλύψει, μάλλον έχουν ξαναβρεί το χαμένο El Dorado και τους θησαυρούς του. Οι εντιμότατοι «αρχάγγελοι της κάθαρσης» έχουν χωρίς καμία αιδώ στρωθεί στο μεγάλο φαγοπότη. Τα σκάνδαλα της Νέας Δημοκρατίας είναι μια διαρκής χιονοστιβάδα. Ο βουλγαρικός νεοφιλελευθερισμός της Ν.Δ. δεν οδηγεί μόνο στην οικονομική χρεοκοπία, τη διάλυση της κοινωνικής συνοχής, στον αυταρχισμό και τη βαρβαρότητα. Οδηγεί στη σκληρή υποταγή της πολιτικής στις «ημέτερες» δυνάμεις της αγοράς. Οδηγεί στην επαίσχυντη υπαλληλοποίηση μιας μερίδας πολιτικών σε ορισμένα συμφέροντα.

Η κοινοβουλευτική δημοκρατία και οι θεμελιώδεις θεσμοί της πρέπει να αποτελούν το πιο «ακριβοπληρωμένο» σύστημα. Πρέπει να κοστίζουν πολλά για να είναι ανεξάρτητοι, ακέραιοι, αυτόνομοι και αυτεξούσιοι και οι θεσμοί και οι λειτουργοί. Δεν χρειάζονται μόνο υποχρεωτικοί νόμοι και ηθικοί κανόνες για τη διαφάνεια. Η γυναίκα του Καίσαρα δεν πρέπει μόνο να φαίνεται, αλλά κυρίως να είναι ηθική. Γι' αυτό απαιτούνται κρατικοί και δημόσιοι πόροι για να τα κόμματα και για τους βουλευτές χωρίς «φτωχοπροδρομικούς» λαϊκισμούς και χωρίς φαρμακισμούς που χαλκεύουν για τους πολιτικούς και τα κόμματα τα δεσμά της εξάρτησης από διάφορα οικονομικά συμφέροντα και οξυδερκείς χορηγούς. Η δημοκρατία μας πρέπει να έχει το ακριβότερο και το πιο ανοιχτό σύστημα διακυβέρνησης. Μόνο έτσι μπορούν οι πολίτες να είναι σύγγραφοι. Να μπορούν να γνωρίζουν ότι το έργο που παίζεται στη δημόσια ζωή, το οποίο χειροκροτεί και ψηφίζει, εί-

Η ΜΕΔΙΟΚΡΑΤΙΑ αποτελεί μια κυρίαρχη πραγματικότητα, αλλά έχει αρχίσει η αντίστροφη γι' αυτήν μέτρηση με την αφύπνιση και τον αντίλογο των πολιτών

ναι αυθεντικό. Να ξέρει ότι είναι το ίδιο έργο με εκείνο που παίζεται ή που μπορεί να παχτεί πίσω από τη βιτρίνα, πίσω από την κουρτίνα.

Η δημοκρατία, οι θεσμοί της και οι άνθρωποι της οφείλουν να αμυνθούν και να επιτεθούν ανοιχτά, θαρρετά και οργανωμένα κατά των πολεμικών τους, κατά των Σειρήνων του πολιτικού χρήματος. Ενα κόμμα που θέλει να σέβεται τον εαυτό του, οφείλει να αντιμετωπίσει το ζήτημα της οικονομικής του αυτοδυναμίας σαν ζήτημα ζωής και θανάτου. Να το αντιμετωπίσει σαν καίριας σημασίας πρόβλημα άρρηκτα δεμένο με τη φυσιογνωμία του, τη στρατηγική του, την αυτονομία της πολιτικής του, την αξιοπρεπή υπόστασή του. Το ίδιο ισχύει σε μικροκλίμακα προσωπική και για τους πολιτικούς.

Η ΜΕΔΙΟΚΡΑΤΙΑ

Κάθε άνθρωπος πρέπει να συνδέει την πίστη του πάντα με τις αμφιβολίες του. Εχω κατά καιρούς διατυπώσει κάποιες αιρετικές απόψεις για την πολιτική και τα κόμματα, γιατί ήθελα να πιστεύω στην πολιτική και στα κόμματα, στην αναγκαιότητα και τη χρησιμότητά τους. Το ίδιο συμβαίνει κατά κάποιο τρόπο και με τα ΜΜΕ. Πιστεύω στα ΜΜΕ, αλλά ταυτοχρόνως τα κρίνω και αμφιβάλλω γι' αυτά.

Οι σύγχρονες κοινωνίες μπορεί να είναι ανοιχτές, σύγχρονες και δημοκρατικές. Μπορεί να είναι πολυ-πολικές, πολυ-φωνικές και πλουραλιστικές, δεν παύουν όμως να είναι ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΘΕΑΜΑΤΟΣ. Σήμερα οι άνθρωποι έχουν εθιστεί να ζουν με την εικόνα, τον ήχο και το ρυθμό, με την εικόνα και την πληροφόρηση, με τον αποσπασματικό λόγο και την υπερπληροφόρηση, με τη δίψα της γνώσης αλλά κυρίως με το μονοσήμαντο και στιγμιαίο αίσθημα. Σήμερα οι άνθρωποι βιώνουν τα πάντα κυρίως μέσα από την αναπαράσταση, τα είδωλα και τα σύμβολά τους. Στο χώρο των Μαζικών Μέσων

ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ να αναπτυχτεί μια αιμομικτική σχέση ανάμεσα στην πολιτική, τα ΜΜΕ και το χρήμα, που μπορεί να αποδειχτεί ολέθρια για τη δημοκρατία και τις ελευθερίες

Επικοινωνίας υπάρχει η ζωή και η απομίμηση της ζωής. Υπάρχει το γεγονός και η αναπαράστασή του.

Υπάρχει η κυριαρχία του περιττού και η αποσιώπηση του αναγκαίου. Υπάρχει η φευγαλέα εικόνα και η αφοσιωτική εικόνα πολλές φορές, χωρίς ή και με ψεύτικο περιεχόμενο.

Το «παγκόσμιο χωριό», αποτελεί μια κατάκτηση, η οποία συμβαδίζει με την απόσταση του πολίτη από τα δρώμενα και την απουσία διαλόγου και ώσμωσης ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς. Οι πολίτες σ' όλο τον κόσμο «βομβαρδίζονται» από ομοιογενείς λόγους και καταναλώνουν εικόνες, πληροφορίες και πρότυπα που κάποιος άλλος έχουν επιλέξει γι' αυτούς πριν απ' αυτούς. Ετσι «καταδικάζονται» να μείνουν απαθείς, ανήμποροι, αμέτοχοι δέκτες μηνυμάτων και «προσταγών».

Συνήθως μέσα από αυτόν τον καθρέφτη, ενώ προβάλλεται το σημείο, το είδωλο και η αναπαράσταση, είναι δυνατόν να χαθεί το γεγονός, το νόημα, η πραγματικότητα. Ας θυμηθούμε μια σοφή ρήση του Μαικ Λουάν: «Το μέσο είναι το μήνυμα». Ίσως να αποτελεί την αφετηρία μιας διαδρομής για να φτάσουμε σε παραδοχές, όπως «η πολιτική είναι θέαμα και το θέαμα είναι πολιτική».

Στις κοινωνίες μας, αρκετές δεκαετίες τώρα, τα ΜΜΕ εκπροσωπούν τους πιο ισχυρούς πόλους, τους πιο αποτελεσματικούς θεσμούς για την ανάδειξη, την υποβολή και την επιβολή γνώσεων, παραστάσεων, γεγονότων. Διαμορφώνουν τη γνώμη, το αίσθημα και την αντίληψη των πολιτών. Σηματοδοτούν προσδοκίες, μόδες, συμπεριφορές. Διαπλάθουν συνειδήσεις, πρότυπα αξίες και ευαισθησίες.

Δεν είναι τυχαίο ότι τα ΜΜΕ αποτελούν την 4η εξουσία. Η πιο συναρπαστική εμπειρία θα μπορούσε να ήταν η μετεξέλιξη των ΜΜΕ από 4η εξουσία σε «έκτη» αίσθηση των πολιτών, από φορέας «αναπαράστασης» και εντυπωσιασμού σε φορέας αλήθειας, γνώσης και μόρφωσης. Ας παραθέσουμε, λοιπόν, ορισμένα ρήματα που αποδίδουν τη δύναμη, την ικανότητα, την κυριαρχία, την εξουσία των ΜΜΕ. Τα ΜΜΕ κρίνουν και ελέγχουν. Πληροφορούν, μορφώνουν και διαπλάθουν. Προτρέπουν, υπαγορεύουν και προσταίζουν. Αποκαλύπτουν, καταγγέλλουν, αποπροσανατολίζουν και σιωπούν. ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΝ, ανεβάζουν, κατεβάζουν και τιμωρούν.

Πολλές φορές αναφερόμαστε με έμφαση στην 4η εξουσία. Από τότε που ο Μοντεσκιέ προχώρησε στη διάκριση των εξουσιών, έχουν περάσει πολλά χρόνια. Είχε μιλήσει τότε για τις 3 εξουσίες, τη νομοθετική, την εκτελεστική, τη δικαστική.

Στην εποχή μας, όμως, μέσα από τη συνθετότητα των βιομηχανικών και μεταβιομηχανικών κοινωνιών, έχει αναδειχτεί πολύ δυναμικά ένα δίδυμο εξουσίας με τρομακτική ισχύ. Στο νέο ΔΙΔΥΜΟ ΕΞΟΥΣΙΑΣ συμπυκνώνονται με τη δική τους οντότητα τα σύμβολα της εποχής μας, τα ΜΜΕ και το χρήμα. Με την «πυρηνική σύντηξη» του χρήματος και των ΜΜΕ έχουν δημιουργηθεί πολυπλόκαμα οικονομικά συμφέροντα με ζωτικούς χώρους, με επεκτατικές διαθέσεις, με μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές βλέψεις. Οι παραδοσιακοί εκδότες με την αυτονομία τους, αρχίζουν να σπανίζουν ή και να εκλεί-

πουν παντελώς. Υπάρχουν συγκροτήματα ΜΜΕ που αντιστέκονται και δίνουν με επιτυχία μια μάχη άνιση. Υπάρχουν, όμως, παραδοσιακά συγκροτήματα, που είτε εξαφανίστηκαν είτε φωτοζώσαν, υποθηκεύοντας με πολυδαίδαλες «ροές» και ενισχύσεις την ανεξαρτησία τους. Υπάρχουν επίσης παλιά ή νεοπαγή συγκροτήματα, που δεν είναι τίποτα άλλο παρά η απροκάλυπτη προέκταση, η φωνή και η αιχμή ορισμένων επιχειρήσεων, απλά και μόνο μια θυγατρική, ένας κρίκος σε μια αλυσίδα επιχειρήσεων.

Αυτή η εξέλιξη προκαλεί ανησυχίες, φόβους και προβληματισμούς για το παρόν και το μέλλον των σύγχρονων δημοκρατιών, για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών.

Η ΜΕΔΙΟΚΡΑΤΙΑ αποτελεί μια κυρίαρχη πραγματικότητα. Έχει αρχίσει όμως η αντίστροφη μέτρηση τόσο με την «απο-μαζικοποίηση» και την εξειδίκευση και τα αυτόνομα δίκτυα των ΜΜΕ όσο κυρίως με την αμφισβήτηση της. Η ΜΕΔΙΟΚΡΑΤΙΑ βρίσκεται στην απαρχή μιας μεγάλης και αξεπέραστης κρίσης, γιατί σε κάθε κοινωνία έχουν δημιουργηθεί πια τα «αντισώματα», ο αντίλογος και η αφύπνιση των πολιτών.

Σε όλες τις χώρες έχουν διαμορφωθεί ισχυρά και ικανά ρεύματα και κινήματα πολιτών, που θέτουν το ουσιαστικό πρόβλημα των ΜΜΕ. Το τελευταίο σημαντικό και ελπιδοφόρο μήνυμα έρχεται από την Αμερική με την ένθερμη απόκριση του κοινού στην ταινία «Η κατασκευή της συναίνεσης, ο Νοάμ Τσόμκι και τα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης». Ο Νοάμ Τσόμκι, καθηγητής σε ινστιτούτο τεχνολογίας της Μασαχουσέτης, συγγραφέας και διανοούμενος, αποκαλύπτει ότι το 50% των μέσων ενημέρωσης των Ηνωμένων Πολιτειών ελέγχονται από 23 πολυεθνικές εταιρείες, διατυπώνοντας ένα αξίωμα με ακραίο και απόλυτο τρόπο, ξαφνιάζοντας τους εφησυχασμένους πολίτες της «Μέκας του καπιταλισμού» και της «κοινωνίας του θεάματος και της κατανάλωσης». Λέει: «Η προπαγάνδα είναι για τη δημοκρατία ό,τι η βία για τη δικτατορία» και «χρέος των διανοούμενων είναι να λένε την αλήθεια και να ανακαλύπτουν το ψέμα».

Το 3 + 2 μπορεί να αποτελέσει έναν κώδικα συνεννόησης και ερμηνείας για την πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών, για τις «ολέθριες» αμαρτωλές σχέσεις των εξουσιών.

Οι εξουσίες θα μπορούσαν και θα έπρεπε να ήταν χωριστές, αυτόνομες, οριοθετημένες. Ομως πολλές φορές, αν όχι πάντα, σε πολλές χώρες, αν όχι σε όλες, οι 5 (3+2) εξουσίες συνσπίζονται, διαχέονται, διακτώνονται και πού και πού βραχυκυκλώνονται. Η μια πολιορκεί και περικυκλώνει και αλώνει και υποτάσσει την άλλη. Η μια γεννάει ή καθορίζει την αναπαγωγή ή την επέκταση της άλλης. Ετσι, απλώνεται ένας τεράστιος ομφάλιος λώρος, που αρκετές φορές συνδέει και ενώνει τα πάντα. Ετσι είναι δυνατόν να αναπτυχθεί μια «αιμομικτική» σχέση ανάμεσα στην πολιτική, τα ΜΜΕ και το χρήμα, που μπορεί να αποδειχτεί μια «ολέθρια» σχέση για τη δημοκρατία και τις ελευθερίες.

Από αυτή την «αιμομικτική» σχέση με την ισορροπία και τη δυναμική της, εξαρτάται η προοπτική μιας ανοιχτής, σύγχρονης, ελεύθερης, δίκαιης και δημοκρατικής κοινωνίας. Πρέπει σε κάθε περίπτωση να υπάρχει όχι μόνο ο πλουραλισμός, αλλά και η διαφάνεια, όχι μόνο τα θεωρητικά δικαιώματα στην πληροφόρηση, αλλά και η κατοχύρωση του κοινωνικού ελέγχου, της ευθύνης των πολιτών και της δύναμης των πολιτών. Μόνο έτσι οι «βιτρίνες» των δημοκρατιών μας δεν θα είναι μόνο πολύχρωμες και φαντασμαγορικές, αλλά θα στηρίζονται σε στέρεα θεμέλια. Βεβαίως για έναν άνθρωπο, για ένα πολίτη, για ένα πολιτικό, για ένα κόμμα, η εμμονή του στο ΕΙΝΑΙ και όχι στο ΦΑΙΝΕΣΘΑΙ της ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ συνδέεται με επικίνδυνα παιχνίδια, με παιχνίδια ζωής και θανάτου.

Ίσως, όμως, αυτά τα παιχνίδια να αξίζουν πολλά και για την εμπειρία και για το λυτρωτικό αποτέλεσμά τους.

ΑΥΡΙΟ

Στο τρίτο μέρος του άρθρου του, που θα δημοσιευτεί αύριο, ο Λαλιώτης αναφέρει τα ειδικότερα στην πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, επισημαίνει την ανάγκη Νέας Μεταπολίτευσης για τη χώρα, προσδιορίζει τις ευθύνες του ΠΑΣΟΚ μπροστά στο ενδεχόμενο επανόδου του στην εξουσία και κάνει γενικές και ειδικές προτάσεις.